

RIKSANTIKVAREN
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Vår dato:	06.05.2025	Vår referanse:	202520360-2	Vår saksbehandler:
Deres dato:		Deres referanse:	25/01129-6	Monica Anette Rusten

Riksantikvaren - Høring av forslag til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø - Trøndelag fylkeskommunes uttalelse

Vi viser til oversendelse den 28.04.2025, under følger høringsuttalelse fra Trøndelag fylkeskommune.

Bakgrunn

Riksantikvaren har utarbeidet en bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø, som nå er på høring. Bevaringsstrategien er foreslått med deltemaer og prioriterte områder som er valgt ut fordi det knyttet seg særskilte utfordringer og muligheter til områdene:

- *Stedets identitet og særpreg*
 - Arkeologiske kulturminner – en kilde til kunnskap
 - Struktur – fra naturgitte forutsetninger til planlagte steder
 - Bygningsmiljøer som bidrar til særpreg
- *Der vi møtes*
 - Fellesskapsbygninger
 - Uterom og grøntområder for fellesskapet
- *Der vi bor*
 - Småhusbebyggelse under press – hus og hager
 - Drabantbyene
 - Etterkrigstidens byplanlegging - gjenreisningsarkitekturen

Riksantikvaren ønsker å få tilbakemelding på følgende:

1. I hvilken grad er avgrensningen egnet til å favne de viktigste behovene og utfordringene knyttet til bevaring og bruk av bygder og byers kulturmiljø?
2. Er de foreslåtte deltemaene og prioriterte områdene egnet til å spisse innsatsen for bygder og byers kulturmiljø?
3. Har de foreslåtte deltemaene det riktige innholdet og de rette prioriteringene?
4. Er det andre kulturmiljøer som bør prioriteres innenfor de enkelte deltemaene?

Vi kommenterer hvert punkt enkeltvis under.

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

Drøftinger

1. *I hvilken grad er avgrensningen egnet til å favne de viktigste behovene og utfordringene knyttet til bevaring og bruk av bygder og byers kulturmiljø?*

Utfordringsbildet som skisseres i strategien er gjenkjennbart. I tillegg til at strategien spisser innsatsen tematisk, er det tydelig at det pekes på behov for mer kunnskap og en mer kunnskapsbasert forvaltning og utvikling.

Når det gjelder behov, opplever vi at det er et gap i tilskuddsordninger, og at det er behov for ytterligere spissing av den økonomiske innsatsen. Dette med tanke på å definere kulturmiljøverdi og dermed sette kulturminner og kulturmiljø i posisjon til å bli prioritert innenfor de få tilskuddsordningene som eksisterer per i dag. Vi frykter at innretningen med bevaringsstrategier og at innsatsen skal bres utover er medvirkende til at kulturminner og kulturmiljø som ikke reguleres med et formelt vern gjennom enten kulturminneloven eller plan- og bygningsloven, vil havne mellom stolene. Dette er uheldig i og med at økonomiske incentiver er utrolig viktige på veien mot et bærekraftig og langvarig vern og bruk.

Strategien sier lite om hvordan aktørene skal jobbe for å imøtekomme behov for å redusere utfordringer knyttet til bevaring og bruk av bygders og byers kulturmiljø. I oversikten over virkemidler presenteres de på generelt nivå, men de knyttes ikke direkte til innsatsområder og delmål i strategien.

Det kommer heller ikke tydelig fram hvem som har ansvar for hva for å gjennomføre strategien. Trøndelag fylkeskommune oppfatter at det ligger en forventning i strategiene om at fylkeskommunen skal utgjøre et slags nav i arbeidet med gjennomføring og måloppnåelse, men dette er ikke skrevet inn som en tydelig forventning fra staten til regionalt nivå.

2. *Er de foreslåtte deltemaene og prioriterte områdene egnet til å spisse innsatsen for bygder og byers kulturmiljø?*

Strategien skal vise hvordan kulturmiljøforvaltningen og samarbeidspartnere, både private og offentlige, kan bidra til bevaring og utvikling av bygder og byer. I hvert deltema listes det opp mulige ulike aktører og beskriver behov for aktiviteter på tvers. Men det er fremdeles ikke helt klart hvordan dette skal foregå og hvem som skal initiere. Det gjenstår en jobb med å nå ut til folk flest og frivilligheten med innholdet i strategien.

Når det gjelder ulike typer virkemidler beskrives mulige økonomiske virkemidler. Det er lite tilskudd å hente generelt i kulturmiljøforvaltningen. Gjennom iverksetting av bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø, erfarer vi at det ikke kommer noe nye nasjonale midler eller tilskuddsordninger, men at tema og kulturmiljø skal prioriteres gjennom verdiskapingsprosjektene som Riksantikvaren tildeler fra post 77.

I arbeidet med å spisse innsatsen for bygder og byers kulturmiljø hadde det muligens vært nyttig med et koblingspunkt mot *Riksantikvarens strategi og faglige anbefalinger for by- og stedsutvikling*. Den er konkret og tydelig, og overførbar til denne bevaringsstrategien. Hvis bevaringsstrategien kunne dra veksler på strategien for by- og

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

stedsutvikling eller omvendt, og på den måten spisse bevaringsstrategien, ville denne blitt mer tydelig.

3. Har de foreslåtte deltemaene det riktige innholdet og de rette prioriteringene?

Det er fylkeskommunens vurdering at deltemaene er svært omfattende. Selv om de spisses med prioriterte områder, er omtrent alle former for bomiljø, både store og små, med hele tidspennet nevnt. I tillegg omfattes ny arkitektur, stedsutvikling og strukturer. Hvis alle interessenter og aktører skal være deltakende i alt, hva betyr det for medvirkningsprosesser og frivillighet? Hvem skal lede dette arbeidet? Sammenlignet med bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø, virker dette svært omfattende.

Vi leser at grønne kulturmiljø som uterom, parker og hager har fått større plass enn tidligere. Dette ser vi på som svært positivt. Det er også svært tydelig skrevet i strategien. Videre er det også veldig viktig at større og eldre enkelttrær løftes frem som viktige objekter. Spørsmålet igjen blir hvordan dette arbeidet skal gjøres reint konkret.

4. Er det andre kulturmiljøer som bør prioriteres innenfor de enkelte deltemaene?

Vi har oppfattet at eksempler og omtale av ulike typer kulturmiljø i deltema og prioriterte områder ikke er uttømmende. I deltema 2 og det prioriterte området *Uterom og grøntområder for fellesskapet* savner vi imidlertid omtale av kirkebakken som et viktig møtested. For deltema 2 *Der vi møtes* og det prioriterte området *Fellesskapsbygninger*, savner vi spisesteder, kroer og kafeer som eksempler på møtesteder.

Øvrige merknader

- Overordnede betraktninger

I de ulike bevaringsstrategiene med deltema og prioriterte områder ser vi koblingen opp mot kulturmiljøforvaltningens fredningsstrategi, hva forvaltningen tidligere har pekt på som underrepresenterte områder og temaer og hva som er prioritert for en særlig satsing.

Det er imidlertid behov for mer klarhet fra staten om forventningene til fylkeskommunene gjennom bevaringsstrategier. Tanken er å bruke bredden og la prosjekter gro nedenfra, slik at folk flest kan definere og kjenne igjen verdiene. For regionalforvaltningen handler det om å utvikle metoder for lokal verdiskaping og hvordan vi kan få flere aktører til å bruke kulturminner som ressurs i stedsutvikling. På denne måten kan bevaringsstrategiene bidra i utvikling av samfunnsutviklerrollen på kulturmiljøområdet. Samfunnsutviklerrollen oppsummeres gjerne med å vise strategisk retning, koordinere og mobilisere. Bevaringsstrategiene er egnet til å brukes som grunnlag i utøvelsen av samfunnsutviklerrollen.

Stortingsmeldingen definerer at bevaringsstrategier skal endre hele måten kulturmiljøforvaltningen arbeider på. Likevel framstår det som uklart hvordan fylkeskommunen skal bruke de ulike virkemidlene. Vi savner en beskrivelse av koblingen mellom delmål og virkemidler. Når det gjelder de juridiske virkemidlene, skal kun kulturminner som er prioritert i bevaringsstrategiene fredes framover, skal vi bruke strategiene som grunnlag i uttalelser i plansaker og byggesaker, eller er det meningen at bevaringsstrategier først og fremst skal handle om verdiskapingsprosjekter? Hvordan påvirker dette regionalforvaltningens uttalelser i plan- og byggesaker, hvordan endrer det våre rutiner og arbeidsmetoder? Det vil videre medføre en betydelig arbeidsmengde

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

for hver enkelt fylkeskommune dersom intensjonen er at alle fylkeskommuner skal bidra til måloppnåelse innenfor alle deltema i samtlige bevaringsstrategier. Det kunne med fordel vært utredet en konsekvensvurdering knyttet til den «endringen i måten å jobbe på for forvaltningen» som bevaringsstrategiene har intensjon om å føre til.

- **Strategiens tittel**

Når vi ser bevaringsstrategiens tittel, definisjoner, begrepsbruk og ambisjoner opp mot hverandre, opplever vi at det ikke henger helt sammen. Vi vil derfor anbefale at det vurderes å bearbeide tittelen. Når tittelen er krevende, og strategiene snakker ikke godt nok sammen, fører dette til at de enkeltstående strategiene blir litt fragmenterte og vanskelige å forstå.

- **Definisjoner og strategiens avgrensing**

Det er positivt at det er satt inn en infoboks om definisjoner/ordforklaringer på side 6. Vi legger ulikt innhold i ulike ord, og med bevaringsstrategiene som prioriterer og spisser, er det viktig at det er et forståelig innhold hva angår prioriteringene. I Trøndelag fylkeskommunes gjennomgang og diskusjon rundt innhold ble det dvelt ved hva definisjonen på en bygd er. Ordforklaringen i strategien er språkrådets definisjon, som sier «sentrum eller tettsted i en bygd». Vi tolker at strategien spisser dette til et tettbebyggt sted. I diskusjonen kom det også opp at «på bygda» i vårt fylke oppfattes som spredt bebyggelse. Vi tolker dermed at dette havner utenfor avgrensingen av denne strategien. Trøndelag fylkeskommune ber om at Riksantikvaren tar en vurdering om hvorvidt benevnelse bygd (med definisjon i strategien) står seg sett opp mot deltema og prioriterte områder. Det kan vurderes om begrepet bygd bør erstattes av sted.

- **Kapasitet og økonomi**

Regionalforvaltningen har mye å gjøre, og vi ser ikke tydelig hvordan bevaringsstrategiene rent konkret vil påvirke vår arbeidshverdag ut over dreiningen på hva man skal prioritere innsatsen i. Når strategien omfatter delmål om steders identitet og særpreg og tilpassing til eksisterende bebyggelse i drabantbyer innebærer det en langt mer omfattende arbeidsform og merarbeid for fylkeskommunen i oppfølging av plan- og byggesaker. Regionalforvaltningen har allerede i dag sterke prioriteringer for å håndtere arbeidsmengden. Kapasitet er og vil være en utfordring etter overføring av oppgaver uten tilstrekkelig tilførsel av nye stillinger, og det er desto viktigere at man lykkes i å koble på andre fagområder som arbeider med dette, som det står i strategien. Samtidig krever også samordning med andre fagområder tid, kapasitet og utvikling av nye arbeidsformer.

Bygdevekstavtaler er allerede omtalt i strategien som et økonomisk virkemiddel. I vårt fylke arbeider vi i større grad enn før på tvers av avdelingene innenfor distriktsutviklingen. Når det gjelder distriktssatsing har vi valgt å legge Sentralitetsindeksen/ Distriktsindeksen ([Sentralitetsindeksen – SSB](#)) til grunn for hvordan vi forstår steder/kommuner, og prioriterer de mest desentrale kommunene (sentralitetsklasse 5 og 6), fordi behovet er størst der. I eksempelvis distriktssatsinger kan andre fagområder være motoren i arbeidet og kulturmiljøforvaltningen kan bidra med kulturmiljøperspektivet. Trøndelag fylkeskommune har tro på at dette er en god måte å arbeide i bredden på, som vil bidra til mer kunnskap, forståelse og anerkjennelse av kulturmiljøfeltet.

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

- Arkeologi; begreper og definisjoner

Fagfeltet arkeologi har noen iboende utfordringer som Riksantikvaren bør være oppmerksom på. Det er svært viktig å inkludere arkeologi, spesielt fordi denne bevaringsstrategien ikke setter noe tidsskille på hva som er inkludert i prioriteringen. Vi opplever likevel at ordbruk og definisjoner har med seg en tradisjonell tilnærming fremfor å klare å fristille seg. Eksempelvis fremstår det som at «arkeologiske kulturminner» knyttes opp mot lovteksten og tidsskillet 1537. Dermed viderefører man et skille som strategien faktisk ønsker å problematisere. Dette fremfor å tilnærme seg fagområdet arkeologi som en metodikk til innhenting av kunnskap. En slik tilnærming vil omfatte «spor fra forhistorisk tid til vår egen tid» som det heter i avgrensinger på side 16, fremfor å skille mellom *arkeologiske kulturminner* (automatisk fredete), *etterreformatorisk arkeologi* og *samtidsarkeologi*. En arkeologisk tilnærming finner vi også i bygningsforvaltningen; bygningsarkeologiske undersøkelser. I stort handler det om kunnskapsinnhenting. Mer kunnskap gir mer forståelse og anerkjennelse for kulturmiljøverdier – som også er en sterk pillar gjennom hele strategien. Trøndelag fylkeskommunes vurdering er at dette vil komme enda sterkere frem, dersom Riksantikvaren arbeider videre med begrepsbruk og definisjoner opp mot ambisjonen, slik at det ikke skaper unødvendige skiller i tid og fagområder. For en utdyping og problematisering av begrepsbruk innen arkeologi, viser vi også til vår uttalelse til høring av bevaringsstrategi for næringer og industriens kulturmiljø (vår ref. 202509626-4).

- Handlingsplan

Vi klarer ikke se at strategien omtaler handlingsplan som verktøy for å løfte frem prosjekter, på lik linje med bevaringsstrategiene for kystens og landbrukets kulturmiljø. Vi regner imidlertid med at innretningen er lik alle jf. Rammeverk for bevaringsstrategier, og at denne bevaringsstrategien også vil følges opp av mer konkretiserende handlingsplaner som rulleres. Dette vil bidra til å tydeliggjøre de statlige føringene, prioritere og avklare ulike aktørers roller.

Oppsummering

Trøndelag fylkeskommune vurderer at bevaringsstrategi for bygder og byer angir en ny og strategisk retning som overordnet er god og det er tydelig at det er gjort mye bra arbeid. Vi mener likevel at det gjenstår noe bearbeiding for at innholdet skal henge bedre sammen, og at bevaringsstrategien blir tydeligere. Videre en tydeliggjøring av ansvar og roller direkte knyttet til måloppnåelse, og hvilke økonomiske incitamenter som vil komme for å bidra til dette.

Med vennlig hilsen

Anne Bjørg Evensen Svestad
Seksjonsleder for kulturminner

Monica Anette Rusten
seniorrådgiver/fagkoordinator nyere tid

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Trøndelag fylkeskommune
Seksjon Kulturminner